עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פכ"ב מהל' מכירה הל' י ופ"ח מהל' זכיה ומתנה הלכה ה סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רי סעיף א:
יג ב מיי' פ"ח מהלכות תרומות הלכה א ג:

רבינו גרשום

המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי. כלומר מי שיבא לי לבשר מה ילדה אשתי מבכרת אם יאמר שילדה זכר יטול המבשר מנה וכן יעשה ילדה זכר יטול מנה. ואם יאמר לי ילדה נקבה יטול כמו כן מנה ילדה נקבה נוטל מנה. ואי איתרמי דילדה זכר ונקבה ביחד ואמר לו אשתך ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה אע"ג דהתנה לו לזכר ונקבה מנה ואמאי יהיב ליה בבשורת לידת זכר ונקבה ביחד (והא זכר ונקבה) לא קאמר דיטול המבשר כלום ואמאי נוטל מנה. אין דאמר נמי אם מבשרני דילדה זכר ונקבה ביחד יטול מנה משום הכי מיתוקמא הך ברייתא כי האי גוונא. אי הכי כדאוקמת דאמר לזכר ולנקבה יטול מנה. אי הכי למעוטי מאי. כלומר מה הניח הברייתא במשמע שהמבשר לו שלא יטול. למעוטי נפל. דאם מבשר לו דהפילה אשתו אין לו כלום דמסתמא דהמבשרני בבן של קיימא קאמר: איתיביה רב נחמן לרב הונא. מתני' דקתני האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר יטול מנה אלמא דהמזכה לעובר קנה: אמר ליה רב הונא לעולם המזכה לעובר לא קנה. ומתני' איני יודע מי שנאה דסתמא היא ולא סבירא לן כוותיה: ולימא ליה ר' מאיר שנאה דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: למי שאינו בעולם. כגון עובר זה לא אמר ר' מאיר: ולימא ליה ר' יוסי שנאה במס' יבמות דתנן העובר פוסל. כגון בת כהן שנישאת לישראל ונתעברה ממנו ומת בעלה לאחר שנתעברה לא קרינן ביה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגו' מלחם אביה תאכל דהא יש לה זרע ופוסל עבדיה שלא יאכלו בתרומה משום דעובר זה שהוא ישראל יש לו חלק בעבדים אלמא דעובר שלא בא לעולם קנה עבדים. אלמא המזכה לעובר קנה: ואינו מאכיל. בתרומה כגון בת ישראל שנשאת לכהן ונתעברה ממנו ומת בעלה לאחר שמת אינה אוכלת משום דיצאה מרשותו ואע"ג דנתעברה ממנו לא אמרינן שתהא זוכה לאכול כמו שנולד הבן ואין מאכיל לעבדים משום דילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל. ומשני לעולם משנתינו. איני יודע מי שנאה והכא לגבי דר' יוסי שאני דירושה הבאה מאיליה היא שאין מזכה לו אדם אלא מעצמה נופלת לו ירושת אבות הלכך קנה בעבדים אבל היכא דאביו קיים וא"ל נכסיי להאי דמעברת לא קנה דמזכה לעובר הוא: ולימא ליה ר' יוחנן בן ברוקה היא דאמר. אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין והאי עובר נמי ראוי ליורשו הוא: ולימא ליה ר' יוחנן בן ברוקה היא וסבירי' לי' כר' יוסי. ולהכי קאמר סבירי' ליה ר' יוחנן ב"ב כר' יוסי דאם תקשי אימר דא"ר יוחנן ב"ב במי שישנו בעולם במי שאינו בא לעולם לא אמר איכא לתרוצי דסבירא ליה כר' יוסי דאמר דעובר פוסל אע"ג דליתיה בעולם דעובר קנה. ואם תאמר נחלה הבאה מאליה שאני איכא לתרוצי דר' יוסי סבירא ליה כר' יוחנן דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים אע"ג דלאו נחלה הבאה מאליה היא. ומשני לעולם משנתינו איני יודע מי שנאה.

גמרא

דתניא המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי אם זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה אם נקבה מנה ילדה נקבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה והא זכר ונקבה לא אמר דאמר נמי אם זכר ונקבה נמי יטול מנה אלא למעוטי מאי למעוטי נפל ההוא דאמר לה לדביתהו נכסי להאי דמעברת אמר רב הונא הוי מזכה לעובר [א]והמזכה לעובר לא קנה איתיביה רב נחמן לרב הונא האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה אמר ליה משנתינו °איני יודע מי שנאה (א) ולימא ליה רבי מאיר היא דאמר [ב]אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אימור דשמעת ליה לרבי מאיר לדבר [ג]שישנו בעולם לדבר שאינו בעולם מי שמעת ליה ולימא ליה רבי יוסי היא דאמר עובר קני דתנן [ד]עובר פוסל ואינו מאכיל דברי רבי יוסי שאני [ז]ירושה הבאה מאיליה ולימא ליה רבי יוחנן בן ברוקה היא דאמר לא שנא ירושה ולא שנא מתנה דתנן [ה]רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין אימור דשמעת ליה לרבי יוחנן בן ברוקה לדבר שישנו בעולם לדבר שאינו בעולם מי אמר ולימא ליה רבי יוחנן בן ברוקה היא וסבר לה כרבי יוסי מי יימר דסבר לה °ולימא ליה במבשרני אי הכי דקתני סיפא ואם אין שם יורש אלא הוא יורש הכל אי במבשרני יורש מאי עבידתיה ולימא ליה בשילדה אי הכי דקתני סיפא ואם אמר כל מה שתלד אשתי יטול הרי זה יטול כל שתלד כל שילדה מיבעי ליה

ולימא

רשב"ם

ה"ג המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי אם ילדה זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקבה מנה ילדה נקבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה והא זכר ונקבה לא קאמר דאמר נמי זכר ונקבה יטול מנה ואלא למעוטי מאי למעוטי נפל. והכי פירושו המבשרני מה תלד אשתי אם יבשרני שילדה זכר יטול המבשר מנה לפיכך אם ילדה זכר יטול המבשר מנה כדאמר האב אבל על בשורת הבת לא יטול כלום דהא לא קאמר ואם כה יאמר אם נקבה מנה כלומר אם יבשרני שילדה אשתי נקבה יטול מנה ואירע מעשה שילדה נקבה נוטל המבשר מנה אבל על בשורת זכר לא יטול כלום דהא לא קאמר אב מידי. ונראה בעיני דגרסינן בה הכי אם זכר מנה אם נקבה מנה ילדה זכר נוטל מנה ילדה נקבה נוטל מנה והשתא אתי שפיר הך דפרכינן לבסוף אלא למעוטי מאי לפי שכל עניני בשורת לידה פירש בין לידת זכר בין לידת נקבה בין לידת תאומים ואם אירע מעשה שילדה זכר ונקבה תאומים אין לו למבשר אלא מנה ופרכינן והא זכר ונקבה לא אתני אב ועל לידת תאומים לא אסיק האב אדעתיה ולא אמר שיטול המבשר כלום אלא על זכר לבדו או נקבה לבדה ומשני דאמר נמי אם יבשרני זכר ונקבה ביחד ותנא כי רוכלא לא חשיב ואזיל: **ואלא למעוטי מאי.** כיון דבכל בשורות יטול המבשר מנה לא (ו)פירש לא זכר ולא נקבה ולא תאומים (ז)הוה ליה למימר המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי יטול מנה: **למעוטי נפל.** מה שפירש האב אם זכר אם נקבה למעוטי אם יבשר הפילה אשתך דלא יטול כלום דסתם זכר ונקבה היינו בר קיימא ולא מת: **והמזכה לעובר.** על ידי אחר לא קנה עד שיולד ואפילו היכא דאמר נכסיי להאי עובר כשיולד דאמר רב הונא לקמן [קמב.] אף לכשתלד לא קנה: **איתיביה ר"נ לרב הונא.** ממתני' דתנן האומר אם ילדה אשתי כו' דהיינו מזכה לעובר: **איני יודע מי שנאה.** לא מצינו לא יחיד ולא רבים: **ולימא ליה ר"מ היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.** ומאי קאמר רב הונא איני יודע מי שנאה הא איהו גופיה ס"ל כר"מ כדאמר ביבמות בפרק האשה שהלך בעלה למדה"י (דף נג.) דאמר ר"נ בר יצחק רב הונא כרב ורב כר' ינאי ור' ינאי כר' חייא ור' חייא כרבי ורבי כר"מ ור"מ כר"א בן יעקב ור"א בן יעקב כר"ע דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ומפרש התם רב הונא דאיתמר המוכר פירות דקל לחבירו אמר רב הונא עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו ור"נ אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו כו' רבי מאיר דתנן [קדושין סג.] האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי כו' אינה מקודשת רבי מאיר אומר מקודשת ומתניתין נמי קס"ד דה"ה גבי עובר דכי היכי דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"נ מקנה לעובר שלא בא לעולם: **אימור דשמעת ליה לר"מ (ט)בדבר שישנו בעולם.** בשעת קנין אלא שעדיין לא הגיע זמנו לקנות כדקתני הרי את מקודשת לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי כו' האשה הנקנית לו הרי היא בעולם אלא שעדיין לא נתגיירה ולא הגיע זמנה לקנות אבל עובר אינו בעולם ולא קני מידי ולהכי איני יודע מי שנאה: **ולימא ליה ר' יוסי היא.** ואנא דאמינא כרבנן ומאי קאמר איני יודע מי שנאה: **ר' יוסי היא דאמר עובר קנה.** חלק בעבדי אביו: **דתנן.** בפרק אלמנה ביבמות [סז.] בת ישראל שניסת לכהן ומת והניחה מעוברת לא יאכלו עבדיה בתרומה מפני חלקו של עובר כדמפרש התם דעובר במעי זרה זר הוא שהעובר פוסל ואינו מאכיל דברי ר' יוסי כלומר שהעובר שנתעברה ישראלית מכהן בעלה שמת פוסל את העבד מלאכול בתרומה מפני חלקו דעובר במעי זרה זר הוא ולא קרינא ביה ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו [ויקרא כב] דאינו ילידו של כהן לקרות כהן עד שילא לאויר העולם ואינו מאכיל את אמו ישראלית שעיברתו מכהן דקי"ל התם שאוכלת בתרומה בשביל בנה כהן כאילו בעלה כהן חי כדכתיב ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו אבל עובר לא דס"ל לרבי יוסי עובר במעי זרה זר הוא כדמפרש התם. שמעינן מיהא דעובר יש לו חלק במעי אמו בעבדי אביו שמת מדפסיל להו באכילת תרומה אלמא מזכה לעובר קנה הואיל ויורש ממילא בנכסי אביו: **ומשני ירושה הבאה מאיליה שאני.** ויש לה כח לתפוס אבל להקנות לו אדם לא קנה: **דתנן.** ביש נוחלין [לעיל קל.] רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר איש פלוני יירשני על מי שראוי ליורשו במקצת כגון בן בין הבנים. וקס"ד דבעובר בין הבנים קאמר דהיינו ראוי ליורשו לכשיולד דבריו קיימין אלמא המוריש לעובר קנה דהיינו מזכה לעוברו ולעיל נמי במזכה לעובר שלו איירי שהוא ראוי ליורשו: **כמי שישנו בעולם.** כגון בן בין הבנים אבל עובר בין הבנים לא: **וסבירא ליה כרבי יוסי.** דעובר יורש ואיכא למימר דאיירי רבי יוחנן בעובר בין הבנים דהיינו ראוי ליורשו במקצת כרבי יוסי דעובר יורש: **מי יימר דס"ל.** לרבי יוחנן בן ברוקה כרבי יוסי והלכך לא נודע מי שנאה: **ולימא ליה.** דמתני' איירי במבשרני כי המבשר ישנו בעולם ואוקי למתני' שהמבשר יטול מנה ולא העובר דהמזכה לעובר לא קנה: **מאי עבידתיה.** דמבשר לירש כלום: **ולימא ליה בשילדה.** כשאמר הכי אם ילדה זכר תנו לו מנה ככר נולד בשעת אמירה הלכך יטול מנה דלא איירי במזכה לעובר:

ולימא

תוספות

נכסי להאי דמעברת. בשכיב מרע איירי מדקאמר עלה ולוקמה כר' יוחנן בן ברוקה ורבי יוחנן בן ברוקה בשכיב מרע איירי מדקא בעי לעיל (דף קלא.) עליה בבריא היאך ואע"ג דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו לא מהני מידי כיון דבבריא לא מהני אפילו ע"י קנין °ואע"ג דאמר לקמן (דף קמח.) שכ"מ שאמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני אע"ג דליתיה בבריא אפילו בקנין דאי איתיה בבריא בקנין אם כן הוי שכיב מרע ובריא שוין מ"מ הכא ליתא בשכ"מ כיון דליתא בבריא בקנין דכולהו לא בהדא מחתא מחתינהו: **איתיביה רב נחמן לרב הונא.** ואם תאמר אדפריך רב נחמן לרב הונא תקשי ליה לנפשיה דאית ליה לקמן המזכה לעובר לא קנה וי"ל דהוא מוקי מתניתין לכשתלד דסבירא ליה לקמן לכשתלד קנה אי נמי רב נחמן איירי בעובר שאינו בנו ומוקי מתניתין בבנו דלדעתו של אדם קרובה אצל בנו כר' יוחנן לקמן וכן פסקו רבינו חננאל ורשב"ם וה"ג דבבנו המזכה לעובר קנה: **דתנן העובר פוסל ואין מאכיל.** פירש רשב"ם פוסל עבדי אביו מלאכול בתרומה דעובר במעי אמו זר ואינו מאכיל את אמו דילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל ורש"י פירש ביבמות (דף סז.) בענין אחר פוסל את אמו כהנת אם הוא זר ואינו מאכיל את אמו אם הוא כהן במעי זרה דעובר במעי זרה זר הוא ולהאי פירוש לא מוכח הכא מידי אבל אין לפרש כלל פוסל עבדי אביו אם הוא זר במעי כהנת ואינו מאכיל עבדי אביו אם הוא כהן במעי זרה דחדא מילתא היא דהא פשיטא דכיון דאם הוא כהן אינו מאכיל כ"ש אם הוא ישראל ולא הוה ליה למיתני פוסל אלא אינו מאכיל: **ולימא ליה ר' יוחנן בן ברוקה היא.** תימה דמאי נקט רבי יוחנן בן ברוקה דאפילו רבנן מודו דבלשון מתנה מועיל ויש לומר דכיון דראוי ליורשו והוא לא הזכיר לשון מתנה אם כן בירושה קאמר:

בן

מסורת הש"ס

א) [לעיל עט: וש"נ], ב) [גיטין יג. לעיל עט:], ג) יבמות סז., ד) [לקמן קמב.], ה) לעיל קל., ו) [צ"ל יפרש], ז) [צ"ל והוה], ח) בס"י ליתא נמי.

גליון הש"ס

גמרא איני יודע מי שנאה. יבמות דף כו ע"ב ב"מ דף לג ע"א ב"ב דף קטו ע"א: שם ולימא ליה במבשרני. עי' במרדכי פ"א דב"מ אות רלח: תוס' ד"ה נכסי בר' ואע"ג דאמר לקמן הלואתי לפלוני. תמיהני הא זהו פירכת הש"ס דף קמח על הלואתו לפלוני הא ליתא בבריא ומסיק דאיתא בבריא ע"י מעמד ג' גם מה שסיימו דמלוה ליתא בבריא בקנין דאל"כ הוי שכיב מרע ובריא שוים (דבריהם צריכים תיקון). דמה בכך דשוים הא מ"מ צריכים לדין שכ"מ שיהא מהני באמירה לחוד בלא קנין. ונ"ל דכוונתם להיות דמתנת שכ"מ שמועיל בה קנין דלאורכביה אתרי ריכשי מתנת שכ"מ דלא אמר הלואתי לפלוני סי' הרי דמדין בריא לא מהני אף דהיה בקנין) דמה הוצרכו לראיה הא אמרינן שם והרי הלואה דליתא בבריא וצ"ע:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולימא ליה ר"מ היא. נ"ב ר"מ גופיה ס"ל אף לדבר שאינו בעולם דהיינו לאחר שאתגייר אלא דרב הונא לא פסק כר"מ אלא לדבר שישנו בעולם [ולהכי פריך] ולימא ליה ר"מ היא ומשני דר"מ נמי לא ס"ל אלא לדבר שישנו בעולם דלאחר שאתגייר נמי דבר שישנו בעולם היא וכ"כ מהרש"ל:

מוסף רש"י

עובר פוסל. אם בת כהן נישאת לישראל והניחה מעוברת ואין לה בן אחר, פוסלה מלשוב לבית אביה כנעוריה, ואינו מאכיל. אם בת ישראל לכהן היא ומת והניחה מעוברת אין העובר מה לאכילה, והוא הדין לעבדים (יבמות סז.).

רבינו גרשום (המשך)

ודקאמר ולימא כר' יוחנן וסבירא ליה כר' יוסי מי יימר דסבירא ליה דלמא לא סבירא ליה. והדרא קושיא לדוכתה. אימר דאמר ר' יוחנן בן ברוקה כו': ולימא ליה ר' הונא לרב נחמן הא דמותבת לי ממתני' האומר אם ילדה אשתי כו' לא קשיא לי דהאי דקאמר מתני' ילדה זכר יטול מנה לא אמר לעובר אלא המבשרני יטול מנה דלמבשר זוכה ולא לעובר והאי תנא דהמבשרני היא ואמאי אמר איני יודע מי שנאה: לא מיתוקמא מתני' כתנא דמבשרני דכי אוקמת רישא במבשרני הכי איבעי לאוקמי סיפא ולא אפשר משום דקתני סיפא אם אין שם יורש אלא הוא אותו טומטום יורש את הכל ואי במבשרני מיתוקמא מאי עבידתיה דמבשר גבי ירושה אלא ש"מ לא מתוקמא רישא כי אם בעובר דכי היכי דסיפא לא מיירי אלא בעובר רישא נמי בעובר. וש"מ דעובר קנה ולהכי אמר אינו יודע מי שנאה: ולימא ליה רב הונא לרב נחמן משנתינו לא משמע כדקסברת עד הבא אלא הכי משמע אם ילדה אשתו זכר הוא יטול מנה ומשמע דבשעת זכייה כבר בא לעולם לא מצית למימר הכי דאם כן סיפא דקתני כל מה שתלד אשתי משמע להבא ואם כדבריך כל מה שילדה מיבעי למתני כדמוקמת לרישא אלא משום קושיא זו לא מצי למימר הכי. ולהכי קאמר איני יודע מי שנאה.